

Ebelik bölümü öğrencilerinin ve annelerinin kendi kendine meme muayenesi yapma durumları ve meme kanseri korkusu arasındaki ilişkinin belirlenmesi

Determining the relationship between the breast self-examination of midwifery students and their mothers and fear of breast cancer

Melek Şen Aytekin¹, Öznur Çetin¹, Ayşenur Kahraman¹

¹Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Tokat, Türkiye

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada ebelik bölümü öğrencilerinin ve annelerinin Kendi Kendine Meme Muayenesi (KKMM) yapma durumları ve meme kanseri korkusu arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve ebelik bölümü öğrencilerinin KKMM'yi etrafındaki kadınlara öğretme durumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Bu çalışma, tanımlayıcı, ilişki arayıcı tiptedir. Araştırmanın evrenini Kadın Sağlığı ve Hastalıkları dersini alan 3. ve 4. sınıf ebelik bölümü öğrencileri ve öğrencilerin anneleri oluşturmuştur. Örneklemi ise evreni %90 güven aralığı ve ± 5 yanılma payı ile 164 kişi oluşturmaktadır. Araştırma gönüllü olarak katılmayı kabul eden 93 öğrenci ile 93 anne olmak üzere 186 kişi ile tamamlanmıştır. Veriler online olarak öğrencilere ve annelere yönelik olarak ayrı ayrı hazırlanan Kişisel Bilgi Formu I ve Kişisel Bilgi Formu II, Meme Kanseri Korkusu Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22,0 paket programı kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 21.80 ± 1.09 yıl, %54.8'i ebelik bölümü 3. sınıfta öğrenim görmektedir. Annelerin yaş ortalaması 48.59 ± 5.69 yıldır, %60.2'si ilkokul mezunu, %91.4'ü evlidir. Çalışmada annelerin ölçekten aldığı puan ortalaması 25.75 ± 7.28 , öğrencilerin ölçekten aldığı puan ortalaması 25.00 ± 7.491 'dir. Öğrencilerin meme kanseri korkusu ölçeğinden aldıkları puan ile kendi kendine meme muayenesi yapma zamanı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$, $F = 2.770$).

Sonuçlar: Annelerin ve öğrencilerin ölçekten aldıkları puan değerlendirildiğinde yüksek derecede meme kanseri korkusuna sahip oldukları belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: ebelik öğrencisi; kendi kendine meme muayenesi; korku; meme kanseri

ABSTRACT

Aim: This study was conducted to determine the relationship between midwifery department students and their mothers' BSE and fear of breast cancer, and to determine the midwifery department students' teaching status of BSE to women around them.

Methods: This study is descriptive, relationship-seeking type. 3rd and 4th grade midwifery students and their mothers who volunteered to participate in the study were included. The study was completed with 186 participants. Data were collected online with Personal Information Form I and Personal Information Form II, Breast Cancer Fear Scale, which were prepared semi-individually for students and mothers. SPSS 22.0 package program was used in the analysis of the data.

Results: The average age of the students participating in the research is 21.80 ± 1.09 years, 54.8% of them are studying in the 3rd year of midwifery department. The mean age of the mothers was 48.59 ± 5.69 years, 60.2% were primary school graduates, and 91.4% were married. In the study, the mean score of the mothers from the scale was 25.75 ± 7.28 , and the mean score of the students from the scale was 25.00 ± 7.491 . A significant correlation was found between the breast cancer fear score of mothers and students and the time to perform breast self-examination ($p < 0.05$) ($F = 2.770$).

Conclusion: When the scores of the mothers and students from the scale were evaluated, it was determined that they had a high level of fear of breast cancer.

Keywords: breast cancer; breast self-exam; fear; midwifery student

Giriş

Meme kanseri, memenin süt üreten bezlerinde veya meme uçlarına süt salgılayan kanallarda hücrelerin kontrolsüz büyümesi ile karakterize bir kanserdir (Birhane ve ark., 2017). Meme kanseri küresel çapta bir halk sağlığı sorunudur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadınlar arasında en yaygın kanserdir. Dünya çapında, her yıl 1,7 milyondan fazla meme kanseri vakası teşhis edilmekte ve her yıl 502.000 kadın meme kanseri nedeniyle hayatını kaybetmektedir (Abolfotouh ve ark., 2015; Nde, Assob, Kwenti, Njunda & Tainenbe, 2015; Birhane ve ark., 2017). Oysa meme kanseri erken evrede tanı aldığında mortalite ve morbidite oranı düşmektedir.

Erken evrelerde meme kanseri teşhis edilirse tedavinin başarı şansı yüksektir. Ancak ileri evrelerde tedavi süreci

maliyetli olmakta ve sonuçları genellikle olumsuz olarak karşımıza çıkmaktadır (Birhane ve ark., 2017). Meme kanserinin erken evrede tespit edilmesine yönelik bazı tarama yöntemleri mevcuttur. Bu yöntemler kendi kendine meme muayenesi (KKMM), klinik meme muayenesi (KMM) ve mamografiyi içermektedir (Abolfotouh ve ark., 2015; Nde ve ark., 2015). Kadınlar meme kanserinin erken teşhis ve tedavi fırsatını, meme kanserinin tanısına yönelik bilgi ve farkındalık eksikliği nedeniyle kaçırmaktadır (Abolfotouh ve ark., 2015). Literatürde yapılan çalışmalar bu bilgiyi desteklemektedir. Kayan'ın (2019) 40-69 yaş aralığındaki kadınların meme kanseri bilgi düzeyleri ile meme kanseri korkuları arasındaki ilişkisinin araştırıldığı çalışmasında; meme kanserinin erken evre tarama yöntemlerinden olan kendi kendine meme

muayenesini duyma oranı %36.4 yapma oranı ise %17.4 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların kendi kendine meme muayenesi yapmama nedenleri sorgulandığında %82.6'sı bilmediğini ifade etmiştir.

Klinik meme muayenesine yönelik kadınların bilgi ve uygulama durumları sorulmuş ve kadınların %51.5'inin duymadığı, %13.5'inin klinik meme muayenesi yaptırdığı sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı çalışmada, kadınların %89.5'i mamografiyi duyduğunu, %42.7'si de yaptırdığını belirtmiştir. Bir başka çalışmada ise; yaş ortalaması 20.20 olan kadın lisans öğrencilerinin yalnızca %34.6'nın KKMM yapmayı bildiğini ve %14.1'inin düzenli olarak KKMM yaptığı sonucuna ulaşılmıştır (Türkmen, 2017). Bununla birlikte meme kanseri korkusu ile ilgili yapılan çalışmalarda meme kanseri korkusunun kadınların erken tanı davranışlarını hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilediği bildirilmiştir (Kim & Kim, 2008; Miller, O'Hea, Lerner, Moon & Foran-Tuller, 2011). Champion ve arkadaşları (2004) orta seviyede meme kanseri korkusu olan kadınların erken tanı davranışlarını uygulama oranlarının daha yüksek olduğunu, düşük veya yüksek düzeyde meme kanseri korkusu yaşayan kadınlarda erken tanı davranışlarını uygulama durumlarının daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma sonuçları göz önüne alındığında erken tanı bireylerin kendisine büyük sorumluluklar düşüğünü söylemek mümkündür. Bu anlamda kadınların yapacağı ilk uygulamanın başında kendi kendine meme muayenesi gelmektedir.

Kendi kendine meme muayenesi kadınların erken evrede meme kanserinin tanınmasına yönelik kendi memelerini düzenli olarak incelemelerini içerir (Oladimeji ve ark., 2015; Birhane ve ark., 2017). Kendi kendine meme muayenesi ile kadınların memelerinin hem görüntüsünü hem de meme dokusunu tanımları amaçlanmaktadır. Böylelikle kadınların memedeki anormal değişiklikleri kolayca tespit edebilmesi sağlanmaktadır (Nde ve ark., 2015; Birhane ve ark., 2017; Gençtürk, Demirezen & Ay, 2017). Kendi kendine meme muayenesin kolay uygulanabilmesi, kadının kendisi tarafından yapılabilmesi, hızlı ve güvenli olması ve spesifik bir ekipman gerektirmemesi gibi avantajları vardır. Ancak bu avantajlara rağmen yapılan çalışmalarda çoğu kadın tarafından KKMM'nin yapılmadığı bildirilmiştir (Abolfotouh ve ark., 2015; Nde ve ark., 2015; Birhane ve ark., 2017). Kadınların KKMM yapmama nedenleri göz önüne alındığında sağlık profesyonellerine büyük görev düşmektedir. Çünkü yapılan çalışmalarda kadınların KKMM yapmama nedenlerinin en başında nasıl yapıldığı bilmemeleri gelmektedir (Mavi Aydoğdu & Karapelit, 2017; Bayram Değer, Çiftçi, Saka & Ceylan 2018; Kayan, 2019). Kadınların KKMM'ni yapmayı öğrenmesi ve bu konuda farkındalık kazanmaları son derece önemlidir. Bu konuda kilit noktalardan birinde de ebeler bulunmaktadır.

Ebelerin meme kanserinin erken teşhisinde önemli olan KKMM'yi kadınlara öğretmesi, meme kanserine yönelik bilgi düzeylerini artırması bu konuda farkındalık kazandırması son derece önemlidir. Bu nedenle ebelerin, meme kanserinde ve erken tanıda önemli rol oynayan KKMM'yi eğitim süreçleri boyunca öğrenmeleri ve bir kadın olarak kendilerinin de uygulaması gerekmektedir (Gençtürk, Demirezen & Ay, 2017). Bununla birlikte çevrelerindeki kadınlara öğretmeleri de sorumluluklarından biridir.

Bu çalışmada ebelik bölümü öğrencilerinin ve annelerinin KKMM yapma durumları ve meme kanseri korkusu arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve ebelik bölümü öğrencilerinin KKMM'yi etrafındaki kadınlara öğretme durumlarını belirlemek

amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ebelik öğrencilerinin meme kanseri korkusu ne düzeydedir?
2. Annelerinin meme kanseri korkusu ne düzeydedir?
3. Düzenli olarak KKMM yapan ebelik öğrencilerinin meme kanseri korkusu ne düzeydedir?
4. Düzenli olarak KKMM yapan annelerinin meme kanseri korkusu ne düzeydedir?
5. Ebelik öğrencilerinin annelerinin ne kadarı KKMM yapmaktadır?

Yöntem

Araştırmanın tipi

Bu çalışma, tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipte gerçekleştirilmiştir.

Örneklem

Çalışmanın evrenini, Türkiye'de, Orta Karadeniz bölgesinde bir Sağlık Bilimleri Fakültesinin Ebelik bölümünde okuyan, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları dersini alan 3. ve 4. sınıf ebelik öğrencileri ve öğrencilerin anneleri (N=300) oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini için evreni bilinen örneklem hesabına gidilmiş ve %90 güven aralığı ve ± 5 yanılma payı ile 164 kişi oluşturmaktadır. Araştırma gönüllü olarak katılmayı kabul eden 93 öğrenci ile 93 anne olmak üzere 186 kişi ile tamamlanmıştır.

Verilerin toplanması

Covid-19 pandemisi nedeniyle, verilerin toplanması için katılımcılara Google forms üzerinden hazırlanan çevrimiçi anketler iletilmiştir. Öğrenciler ve anneleri çevrimiçi anketler aracılığıyla çalışmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul ettikten sonra veri toplama araçlarını doldurmuşlardır. Veriler 01 Mayıs-01 Haziran 2021 tarih aralığında toplanmıştır. Katılımcıların formları doldurma işlemi yaklaşık olarak 10-15 dakika sürmüştür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak; ebelik bölümü öğrencilerinin tanımlayıcı özelliklerini ve KKMM'ye yönelik bilgi ve uygulama düzeylerini belirlemek için Kişisel Bilgi Formu 1, annelerinin tanımlayıcı özelliklerini ve KKMM'ye yönelik bilgi ve uygulama düzeylerini belirlemek için Kişisel Bilgi Formu 2 ve meme kanseri korkularını belirlemeye yönelik Meme Kanseri Korkusu Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu 1

Araştırmacılar tarafından öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik 13 soru ve KKMM'ye yönelik bilgi ve uygulama düzeylerini belirlemek için 11 soru literatür doğrultusunda oluşturulmuştur (Secginli, 2012; Birhane ve ark., 2017; Nacar, 2018; Bakır & Demir, 2020).

Kişisel Bilgi Formu 2

Araştırmacılar tarafından öğrencilerin annelerinin sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik 11 soru ve KKMM'ye yönelik bilgi ve uygulama düzeylerini belirlemek için 14 literatür doğrultusunda oluşturulmuştur (Secginli, 2012; Birhane ve ark., 2017; Nacar, 2018; Bakır & Demir, 2020).

Meme Kanseri Korkusu Ölçeği

Champion ve ark. (2004) tarafından geliştirilen ölçek 8 maddelik, tek boyutlu ve beşli likert tipte bir ölçme aracıdır. Ölçme aracı Türk kültürüne Seçginli (2012) tarafından uyarlanmıştır. Ölçekteki maddeler katılımcılar tarafından "kesinlikle katılmıyorum" 1 puan, "katılmıyorum" 2 puan, "kararsızım" 3 puan, "katılıyorum" 4 puan, "tamamen katılıyorum" 5 puan şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten en

düşük 8, en yüksek 40 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça meme kanseri korku düzeyi artmaktadır. Ölçekten alınan 8-15 puan “düşük düzeyde korkuyu”, 16-23 puan “orta derecede korkuyu”, 24-40 puan ise “yüksek düzeyde korkuyu” ifade etmektedir. Orijinal ölçeğin güvenilirlik katsayısı Afrikalı-Amerikan ve beyaz kadınlar için 0.91, Afro-Amerikan kadınlar için 0.94 (Champion ve ark., 2004; 2008) bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe formunun güvenilirlik katsayısı 0.90 bulunmuştur (Seçginli, 2012). Bu çalışmada ise ölçeğin geneli için 0.92, annelerde cronbach alpha katsayısı 0.91, öğrencilerde ise 0,92 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin analizi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 22,0 paket programında değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı analizler (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, minimum, maksimum) yapılmıştır. Veriler normal dağılıma uygunluk gösterdiğinde bağımsız gruplarda t testi ve One Way ANOVA, normal dağılıma uygunluk göstermediğinde Kruskal Wallis-H testi ile analizler yapılmıştır. Çalışmada $p < 0.05$ anlamlılık sınırı olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın etik yönü

Araştırmaya başlanmadan önce Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu'ndan 29.04.2021 tarihli, 29.04.2021/10-17 numaralı

karar ile etik onay alınmıştır. Araştırmanın yürütüldüğü ilgili fakülteden uygulama izni alınmıştır. Araştırmada Meme Kanseri Korkusu Ölçeği'nin Türkçe formunu kullanmak için e-posta yoluyla izin alınmıştır. Öğrenciler ve anneleri veri toplama öncesinden araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve araştırma formu üzerinden çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul ettiklerine dair seçeneği işaretlemelerinin ardından çalışmaya katılmışlardır. Araştırma Helsinki Deklerasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yürütülmüştür.

Bulgular

Çalışmaya anketleri dolduran anne ve öğrencilerden toplam 186 katılımcı dahil edildi. Öğrencilerin yaş ortalaması 21.80 ± 1.09 (min=19, max=26) yıldır, %66.7'si Anadolu lisesi mezunudur. Öğrencilerin %54.8'i ebelik bölümü 3. sınıfta, %45.2'si ise ebelik bölümü 4. sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin %82.8'i çekirdek aileye sahiptir, %28.0 ilçede yaşamakta ve %99.8'i bekarıdır. Öğrencilerin %75.3'ü gelirinin giderlerine denk olduğunu bildirmiştir. Öğrencilerin %28'inin kız kardeşi yokken, %28.8'inin 3 ve üzeri kız kardeşi vardır. Çalışmaya katılan annelerin yaş ortalaması 48.59 ± 5.690 (min=38, max=65) yıldır, %60.2'si ilkokul mezunu, %91.4'ü evli

Tablo 1. Kendi kendine meme muayenesine yönelik bazı değişkenler

Özellikler	Anne		Öğrenci	
	n	%	n	%
Kendisinde meme kanseri öyküsü durumu				
Var	1	1.1	0	0
Yok	92	98.9		100.0
Ailede meme kanseri öyküsü				
Var	11	11.8	11	11.8
Yok	82	88.2	82	88.2
KKMM eğitimi alma durumu				
Eğitim aldım	74	79.6	92	98.9
Eğitim almadım	19	20.4	1	1.1
KKMM eğitimi aldığı yer				
Okul			93	100.0
Sağlık Personeli	15	16.1		
Ebelik Öğrencisi Kızımdan	22	23.7		
Diğer	18	19.4		
Sağlık Personeli-Kızım	12	12.9		
Sağlık Personeli-Diğer	9	9.7		
Diğer-Kızım	2	2.2		
Hepsi	1	1.1		
KKMM yapma durumu				
Yapıyor	60	64.5	79	84.9
Yapmıyor	33	35.5	14	15.1
Toplam	93	100	93	100
*KKMM yapma süresi				
1 yıl ve daha az	4	6.7	15	19.0
1 ila 5 yıl arası (5 dahil)	38	63.3	59	74.7
5 yıl ile 10 yıl arası	7	11.7	5	6.3
10 yıl ve üzeri	11	18.3	-	-
*KKMM yapma sıklığı				
Her banyodan sonra	11	18.3	15	19.0
Ayda bir kez	22	36.7	41	51.9
İki üç ayda bir kez	24	40.0	20	25.3
Yılda bir kez	3	5.0	3	3.8
*KKMM yapma zamanı				
Her banyoda	14	23.3	11	13.9
Menstrual siklus sürecinde	6	10.0	20	25.3
Menstrual siklus bitiminden 5-7 gün sonra	12	20.0	35	44.3
Herhangi bir zamanda	28	46.7	13	16.5
Toplam	60	100	79	100

Tablo 2. Kendi kendine meme muayenesi yapma yöntemlerine ilişkin bazı değişkenler

	Anne		Öğrenci	
	n	%	n	%
Meme muayenesinin yapılma pozisyonu				
Ayna karşısında gözle				
Evet	26	43.3	44	55.7
Hayır	34	56.7	35	44.3
Ayna karşısında elle				
Evet	34	56.7	56	70.9
Hayır	26	43.3	23	29.1
Sırtüstü pozisyonda yatarak				
Evet	18	30.0	29	36.7
Hayır	42	70.0	50	63.3
Banyo sırasında				
Evet	30	50.0	45	57.0
Hayır	30	50.0	34	43.0
Muayene sırasında değerlendirilen bölge				
Meme dokusu				
Evet	58	96.7	73	92.4
Hayır	2	3.3	6	7.6
Meme ucu				
Evet	41	68.3	60	75.9
Hayır	19	31.7	19	24.1
Koltukaltı				
Evet	45	75.0	68	86.1
Hayır	15	25.0	11	13.9
Meme ucunu sıkarak				
Evet	22	36.7	36	45.6
Hayır	38	63.3	43	54.4
Meme muayenesi yapılma yöntemi				
-Meme başı çevresinden başlayarak dairesel hareketlerle bütün meme dokusunu parmak uçlarımla tararım	17	28.3	20	25.3
-Meme dış sınırından başlayarak dairesel hareketlerle meme ucuna doğru parmak uçlarımla tararım	15	25.0	30	38.0
-Memenin üst dış sınırından başlayarak çizgisel hareketlerle memenin sağına ve soluna doğru parmak uçlarımla tararım	13	21.7	13	16.5
-Memenin dışından ok hareketleri memenin ucunda sonlanan oklar şeklinde çizgisel hareketlerle parmak uçlarımla tararım	15	25.0	16	20.3
Toplam	60	100	79	100

%90.3'ü gelir getiren bir işte çalışmamaktadır. Annelerden %82.8'i çekirdek aile tipine sahip olduğunu bildirmiştir. Annelerin %30.1'i ilçede yaşamakta ve %73.1'inin gelirinin giderlerine denk olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin (%11.8'i) ve annelerin (%11.8) az bir kısmı ailede meme kanseri öyküsü olduğunu bildirmiştir. Annelerin %1.1'i ise kendisinde meme kanseri öyküsü olduğunu bildirmiştir. Annelerin %79.6'sı KKMM'ye yönelik eğitim aldığını, KKMM'ye yönelik eğitimi %23.7'si ebeklik bölümünde okuyan kızından aldığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan annelerin %64.5'i KKMM yaptığını bildirmiştir. Meme muayenesi yaptığını bildiren annelerin %63.3'ü 1 ila 5 yıldır meme muayenesi yaptığını bildirmiştir. Annelere meme muayenesini ne sıklıkta yaptığı sorgulandığında %40'ı 2-3 ayda bir kez meme muayenesi yaptığını belirtmiştir. Meme muayenesi yapma zamanı sorgulandığında %46.7'si ise herhangi bir zamanda muayene yaptığını bildirmiştir. Öğrencilerin %98.9'u KKMM'ye yönelik eğitim aldığını ve %100'ü bu eğitimi okuldan aldıklarını bildirmiştir. Kendi kendine meme muayenesini öğrencilerin %84.9'u yapmaktadır ve bu öğrencilerin %74.7'si 1 ila 5 yıldır yaptığını belirtmiştir. Meme muayenesi ne sıklıkta yaptığı sorgulandığında öğrencilerin %51.9'u ayda bir kez yaptığını belirtmiştir. Katılımcı öğrencilere Meme muayenesi yapma zamanı sorgulandığında %44.3'ü adetinin bitiminden 5-7 gün sonra muayene yaptığını bildirmiştir (Tablo 1).

Katılımcılara kendi kendine meme muayenesini hangi yöntemlerle yaptıkları sorulduğunda annelerin %43.3'ü ayna karşısında gözle değerlendirdiğini, %56.7'si ayna karşısında

elle muayene ettiğini, %30'u sırtüstü yatarak, %50'si ise banyoda değerlendirdiğini belirtmiştir. Öğrencilerin %55.7'si ayna karşısında gözle değerlendirdiğini, %70.9'u ayna karşısında elle muayene ettiğini, %36.7'u sırtüstü yatarak, %57.0'si ise banyoda değerlendirdiğini belirtmiştir. Annelerin %96.7'si meme dokusunu değerlendirdiğini, %68.3'ü meme ucunu değerlendirdiğini, %75.0'ı koltuk altını değerlendirdiğini, %36.7'si meme ucunu sıkarak değerlendirme yaptığını belirtmiştir. Ayrıca annelerin %28.3'ü meme muayenesini meme başı çevresinden başlayarak dairesel hareketlerle bütün meme dokusunu parmak uçlarıyla taradığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %92.4'ü meme dokusunu değerlendirdiğini, %75.9'u meme ucunu değerlendirdiğini, %86.1'i koltuk altını değerlendirdiğini, %45.6'sı meme ucunu sıkarak değerlendirme yaptığını belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin %25.3'ü meme muayenesini meme başı çevresinden başlayarak dairesel hareketlerle bütün meme dokusunu parmak uçlarıyla taradığı belirlenmiştir (Tablo 2). Annelerin %50.5'i doktor tarafından meme muayenesi olduğunu, meme muayenesi olduğunu bildiren annelerin %46.8'i 1-3 yılda bir muayene olduğunu bildirmiştir. 40 yaş ve üzerinde olan 88 annenin %53.4'ü mamografi çektiğini, mamografi çekme sıklığını %34.2'si 2 yıl ve daha uzun sürede olduğunu bildirmişlerdir (Tablo 3). Öğrencilerin kendi kendine meme muayenesi eğitimi aldıktan sonra kendi kendine meme muayenesini %50.5'si kız kardeşlerine, %71'i ise annelerine öğrettiklerini bildirmişlerdir. Çalışmada katılımcıların Meme Kanseri Korkusu Ölçeği'nden aldığı ortalama puan 25.38 ± 7.376 (min=8, max=40), annelerin

Tablo 3. Annelerin klinik meme muayenesi yaptırma ve mamografi çektirme durumları

	Anne	
	n	%
Doktora meme muayenesi yaptırma durumu		
Evet	47	50.5
Hayır	46	49.5
Doktora meme muayenesi için gitme sıklığı		
Hiç yaptırmadım	46	49.5
Yılda bir kez yaptırırım	7	7.5
1-3 yılda bir yaptırırım	22	23.7
4 yıldan daha fazla sürede yaptırırım	18	19.4
Toplam	93	100
Mamografi çektirme durumu (40 yaş ve üzerinde iseniz cevaplayınız)		
Evet	47	53.4
Hayır	41	46.6
Mamografi çektirme sıklığı (40 yaş ve üzerinde iseniz cevaplayınız)		
2 yılda bir	16	18.2
2 yıldan daha fazla sürede	31	35.2
Hiç yaptırmadım	41	46.6
Toplam	88	100

ölçekten aldığı ortalama puan 25.75 ± 7.28 (min=8, max=40), öğrencilerin ölçekten aldığı ortalama puan 25.00 ± 7.491 (min=8, max=40) 'dır. Annelerin ve öğrencilerin ölçekten aldıkları puan değerlendirildiğinde yüksek derecede meme kanseri korkusuna sahip oldukları belirlenmiştir. Araştırma kapsamında katılımcıların bazı özellikleri ile ölçekten alınan puanlar arasında ilişki aranmıştır. Annelerin yaşadığı yer, aile tipi, gelir durumu, ailede meme kanseri öyküsü, KKMM eğitim alma durumu, KKMM eğitimi alınan kişi, KKMM yapma durumu, yapma süresi, yapma sıklığı, eğitim düzeyi, gelir getiren bir işte çalışma durumu, doktora meme muayenesi yaptırma durumu, doktora meme muayenesi yaptırma sıklığı, mamografi çektirme durumu ile ölçekten alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p < 0.05$). Öğrencilerin yaşadığı yer, aile tipi, gelir durumu, ailede meme kanseri öyküsü, KKMM eğitim alma durumu, KKMM eğitimi alınan kişi, KKMM yapma durumu, yapma süresi, yapma sıklığı, mezun olduğu lise, gelir getiren bir işte çalışma durumu ve KKMM'yi kız kardeşlerine ve annelerine öğretme durumu ile ölçekten alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p < 0.05$) (Tablo 4).

Annelerin kendi kendine meme muayenesi yapma zamanı ile ölçekten alınan puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken ($p < 0.05$), öğrencilerin kendi kendine meme muayenesi yapma zamanı ile ölçekten alınan puan arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). Yapılan post-hoc analizinde ebelik öğrencilerinde her banyo sonrası KKMM yapan grubun herhangi bir zamanda meme muayenesi yapan gruba göre meme kanseri korkusu ölçeğinden aldığı puan yüksek olarak bulunmuştur (Tablo 4).

Tartışma

Meme kanserinin erken tanılanmasıyla, meme kanserinin tedavi şansı artabilir ve yaşam süresi uzayabilir. Bu nedenle erken tanı davranışlarının kazanılması son derece önemlidir (Karayurt, Coşkun & Cerit, 2008). Erken tanı davranışlarından biri olan KKMM'nin yapılması primer olarak kadının kendi sorumluluğundadır. Ancak kadınların bu konuya yönelik eğitim almaları, muayeneyi doğru yapabilmelerini sağlamak adına gereklidir.

Çalışmamızda annelerin %79.6'sı, öğrencilerin ise tamamı KKMM eğitimini aldığını bildirmişlerdir. Ebelik bölümü öğrencileri ile yapılan bir çalışmada %76.34'ü KKMM hakkında bilgi aldığını bildirmiştir (Mavi Aydoğdu & Karapelit, 2017).

Çidem ve Ersin'in (2019) çalışmasında ise kadınların %57.6'sı daha önce meme kanseri ve erken tanı yöntemleri hakkında bilgi aldığı tespit edilmiştir. Farklı bir çalışmada kadınların %19'unun KKMM hakkında bilgi aldığı bulunmuştur (Kartal, İnci, Koştu & Çınar, 2017). Araştırmamızda katılımcıların KKMM eğitimi alma durumlarının benzer sonuçlar gösterdiğini söylemek mümkündür. Araştırmamızda anneler KKMM'ye yönelik bilgiyi %23.7'si ebelik öğrencisi kızından, %19.4'ü diğer kaynaklardan (internet, televizyon, kitap, dergi ve broşürden) aldığını bildirmişlerdir. Çidem ve Ersin (2019) araştırmalarında KKMM yönelik bilgiyi kadınların %52.7'sinin televizyon/radyodan edindiklerini bulmuşlardır. Literatürde bu konuda bilgi edinme konusunda farklı yaklaşımlar olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmamızda öğrencilerin tamamı KKMM'ye yönelik bilgiyi okuldan aldığını bildirmiştir. Tıp fakültesi öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %39.2'sinin KKMM ye yönelik bilgiyi derslerden edindiği (Yılmaz, Emre & Aykota, 2020), bir başka çalışmada ise Üniversite öğrencilerinin KKMM hakkındaki bilgiyi en çok sağlık personelinden (%55.6) aldıkları belirtilmiştir (Bayram Değer ve ark., 2018). Araştırmamızda öğrencilerin diğer çalışmalarla benzer şekilde bilgi edinme yollarının okul ya da ders müfredatının bir parçası olarak bu konuda bilgi aldıklarını söylemek mümkündür.

Nacar'ın (2018) çalışmasında, kadınların %39.7'sinin KKMM yaptığı bulunmuştur. Bir başka çalışmada ise katılımcıların %42.9'unun kendi kendine meme muayenesi yaptığı bildirilmiştir (Yılmaz, Emre & Aykota, 2020). Araştırmamızda annelerin %64.5'i KKMM yaptığını bildirmiştir. Ebelik bölümü öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %48.42'sinin KKMM yaptığı tespit edilmiştir (Mavi Aydoğdu & Karapelit, 2017). Araştırmamızda ebelik öğrencilerinin %84.9'u KKMM yaptığını ifade etmiştir. Araştırmamızın sonuçlarının diğer çalışmalarla benzer olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmamızda meme muayenesi yapan annelerin %46.7'si herhangi bir zamanda KKMM yaparken, Kartal ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında kadınların %88.9'unun aklına geldikçe KKMM yaptığı belirlenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %51.9'unun ayda bir kez meme muayenesi yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Ebelik öğrencileri ile yapılan çalışmada KKMM yapanların %30.4'ünün her ay meme muayenesi yaptığı bildirilmiştir (Mavi Aydoğdu & Karapelit, 2017).

Bayram Değer ve arkadaşları (2018) sağlık alanı dışında okuyan üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin %66.11'i memeyi gözle muayene ettiği, %47.22'si palpasyon yaptığı, %52.78'inin ayakta palpasyon yaptığını, %36.11'inin yatarak palpasyon yaptığını bulmuşlardır. Araştırmamızda meme muayenesini Öğrencilerin %55.7'si ayna karşısında gözle değerlendirdiğini, %70.9'u ayna karşısında elle muayene ettiğini, %36.7'u sırtüstü yatarak, %57'si ise banyoda

Tablo 4. Katılımcıların bazı özellikleri ile meme kanseri korkusu ölçeğinden alınan puanlar arasındaki ilişki

Özellikler	Anne			Öğrenci		
	n	Ort.±SS	Test ve p	n	Ort.±SS	Test ve p
Yaşanılan yer						
Köy	17	24.82±8.00		19	24.89±7.36	
İlçe	28	26.50±7.64	F=0.608	26	24.73±8.30	F=0.196
Şehir	19	27.11±5.83	p=0.612	19	24.21±7.18	p=0.899
Büyükşehir	29	24.69±7.47		29	25.83±7.31	
Aile Tipi						
Çekirdek aile	77	25.68±7.08		77	24.68±7.38	
Geniş aile	10	29.20±7.31	F=2.192	9	28.56±6.74	F=0.763
Parçalanmış aile	3	17.33±9.71	p=0.94	4	23.75±10.93	p=0.518
Ebeveynlerden birinin vefat ettiği aile	3	24.67±5.03		3	24.33±9.07	
Gelir durumu						
Gelir giderden az	16	26.13±7.71	F=0.256	13	25.08±8.41	F=0.576
Gelir gidere denk	68	25.88±7.01	p=0.774	70	25.33±7.06	p=0.564
Gelir giderden fazla	9	24.11±9.07		10	22.60±9.44	
Ailede meme kanseri öyküsü						
Evet	11	26.64±7.27	t=0.427	11	23.91±7.32	t=0.512
Hayır	82	25.63±7.31	p=0.670	82	25.15±7.54	p=0.61
Kendi kendine meme muayenesine yönelik eğitim alma durumu						
Evet	74	25.35±7.68	t=1.050	92	25.17±7.34	t=2.192
Hayır	19	27.32±5.29	p=0.297	1	-	p=0.31
Kendi kendine meme muayenesine yönelik eğitim alınan kişi						
Sağlık personeli	15	25.07±7.53				
Ebelik öğrencisi kızım	22	26.36±8.93				
Diğer (arkadaş, akraba...)	18	25.39±7.64	F=0.142			
Hepsi	2	23.50±0.707	p=0.990			
Sağlık personeli- kızım	12	24.50±7.62				
Diğer-kızım	9	25.33±4.61				
Sağlık personeli-diğer	1	-				
Okul	-	-		93	25.0±7.49	
Kendi kendine meme muayenesi yapma durumu						
Yapıyor	60	25.17±7.01	t=1.047	79	24.80±7.21	t=0.617
Yapmıyor	33	26.82±7.72	p=0.298	14	26.14±9.13	p=0.539
Toplam						
Meme muayenesi yapma süresi*						
1 yıl ve daha az	4	26.75±4.71		15	27.40±5.66	
1 ve 5 yıl arası	38	24.47±6.55	F=0.218	59	23.92±7.53	F=1.779
5 ve 10 yıl arası	7	24.57±9.37	p=0.884	5	27.40±5.81	p=0.176
10 yıl ve üzeri	11	23.91±8.28		-	-	
Meme muayenesi yapma sıklığı*						
Her banyodan sonra	11	27.82±8.76		15	25.00±7.88	
Ayda 1 kez	22	24.14±6.70	F=0.856	41	24.61±7.02	F=0.988
İki üç ya da bir kez	25	24.60±5.80	p=0.469	20	24.10±7.10	p=0.403
Yılda bir kez	4	22.00±10.23		4	30.75±6.39	
Kendi kendine meme muayenesi yapma zamanı*						
Her banyoda	15	25.87±8.40		11	28.27±7.226	
Adet başlangıcından 5-7 gün sonra	6	21.67±3.67	F=0.678	20	24.30±6.98	F=2.770
Adet bitiminden 5-7 gün sonra	12	24.50±7.05	p=0.569	36	25.69±5.98	p=0.047
Herhangi bir gün	29	25.86±6.69		13	20.54±9.01	
Eğitim düzeyi						
Okur-yazar	8	27.75±10.02				
İlkokul	56	26.02±7.19	K=6.326			
Ortaokul	9	25.67±4.69	p=0.276			
Lise	12	23.75±6.69				
Lisans-Önlisans	7	22.86±7.22				
Lisansüstü	1	-				
Gelir getiren bir işte çalışma durumu						
Evet	9	28.22±10.04	W=270.500			
Hayır	84	25.49±10.69	p=0.162			
Doktora meme muayenesi yaptırma durumu						
Evet	47	24.51±7.26	t=1.680			
Hayır	46	27.02±7.14	p=0.96			
Doktora meme muayenesi yaptırma sıklığı						
Hiç yaptırmadım	46	27.02±7.14				
Yılda bir kez yaptırırım	7	26.29±6.89	F=1.493			
1-3 yılda bir	22	25.32±6.29	p=0.222			
4 yıldan daha uzun sürede	18	22.83±8.49				
Mamografi çekirme durumu						
Evet	48	25.02±7.39	t=1.001			
Hayır	45	26.53±7.15	p=0.319			
Kaç yılda bir mamografi çektirirsiniz						
2 yılda bir	16	26.50±6.98	F=0.997			
2 yıldan daha fazla uzun sürede	32	24.28±7.59	p=0.373			
Hiç yaptırmadım	45	26.53±7.15				
Mezun olunan lise türü						
Normal Lise				6	25.17±9.74	
Sağlık Meslek Lisesi				17	22.88±8.11	K=2.232
Anadolu Lisesi				62	25.45±7.40	p=0.693
Fen Lisesi				1	-	
Diğer				7	26.14±5.58	
Öğrencilerin KKMM'yi kız kardeşlerine öğretme durumu						
Evet				47	24.85±7.32	t=0.193
Hayır				46	25.15±7.73	p=0.848
Öğrencilerin KKMM'yi annelerine öğretme durumu						
Evet				66	25.15±7.68	t=0.303
Hayır				27	24.63±7.11	p=0.755
Toplam						

K: Kruskal Wallis Testi, W: Wilcoxon Testi, F: One Way ANOVA

banyoda değerlendirdiğini belirtmiştir. Annelerin %43.3'ü ayna karşısında gözle değerlendirdiğini, %56.7'si ayna karşısında elle muayene ettiğini, %30'u sırtüstü yatarak, %50'si ise banyoda yaptıklarını belirtmiştir.

Araştırmamızda annelerin %50.5' inin doktora klinik meme muayenesi yaptırdığını, bu annelerin de %46.8'i 1-3 yılda bir klinik meme muayenesi yaptırdığını bildirmiştir. Katılımcı annelerin %53.4'ü mamografi çektiğini, mamografi çekme sıklığını %34.2'si 2 yıl ve daha uzun sürede olduğunu bildirmişlerdir. Nacar'ın (2018) çalışmasında kadınların %18.3'ünün klinik meme muayenesi yaptırdığı ve %15.8'inin ise mamografi çektiğini saptanmıştır. Farklı bir çalışmada ise kadınların %32.0'ı meme kanseri taraması yaptırmak için sağlık kuruluşuna başvurduğu, %24.7'si klinik meme muayenesi yaptırdığı, %27.5'i mamografi çektiğini bulunmuştur (Çidem, & Ersin, 2019). Bir başka çalışmada kadınların %20.9'unun mamografi çektiklerini bulmuşlardır (Özer, Bankaoğlu, Ekerbiçer, Hüdayioğlu & Özdemir, 2009). Araştırmamızın sonuçlarının literatürle benzer olduğunu söylemek mümkündür. Bayram Değer ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında KKMM' yi hiç uygulamayan öğrencilerin meme muayenesini uygulamama nedenleri nasıl yapılacağını bilmeme, meşgul olma, utanma, yaşını genç olarak görme, meme kanserini düşünmeme, korkma ve önemsememe olarak bildirilmiştir. Sağlık çalışanları ile yapılan farklı bir çalışmada KKMM yapmama nedenleri, gerekli olmadığı inancı ve ihmal (%45.8), kanser olmama düşüncesi (%15.7) ve korku (%13.3) olarak bildirilmiştir (Akpınar, Başkan, Naçar, Gün & Çetinkaya, 2011). Korku faktörü ele alındığından kişiler korku mevcutsa bu durum kendi kendine meme muayenesi yapmayı engelleyebilirken bizim çalışmamızda ise muayeneyi yaptıkları görülmüştür. Özer ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında ise katılımcıların %1.5'i korktuğu için KKMM yapmadığını bulmuşlardır.

Annelerin ve öğrencilerin meme kanseri korkusu puanı ile bazı değişkenler arasında ilişkiye bakıldığında yalnızca öğrencilerin kendi kendine meme muayenesi yapma zamanı ile ölçekten alınan puan arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yapılan post-hoc analizinde ebellek öğrencilerinde her banyo sonrası KKMM yapan grubun herhangi bir zamanda meme muayenesi yapan gruba göre meme kanseri korkusu ölçüğünden aldığı puan yüksek olarak bulunmuştur. Meme muayenesi yapma sıklığının fazla olması meme kanseri korkusunu etkilediği düşünülmektedir. Literatürde kız öğrencilere KKMM eğitiminin annelerinin farkındalığı üzerindeki etkisini ölçmek için 100 üniversite öğrencisi ve anneleri ile yapılan bir çalışmada Öğrencilere KKMM konusunda eğitim verildikten sonra annelerine bu konuda eğitim vermeleri istenmiştir. Çalışma sonucunda KKMM eğitiminin annenin bu konudaki bilgisini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur (Abasi, Tahmasebi, Zafari, Tofigi & Hassani, 2018). Sağlık çalışanları ile yapılan bir çalışmada katılımcıların %31.1'i meme kanseri konusunda risk altında hissettiği bulunmuş. Ancak risk altında hissetmek ile KKMM yapmak arasında ilişki olmadığı, risk altında hissedenlerde klinik meme muayenesi ve mamografi çekme oranları arasında ilişki olduğu bulunmuş (Akpınar ve ark., 2011).

Sonuç ve Öneriler

Meme kanseri tüm dünyada kadınların sağlığını etkileyen önemli bir hastalık halini almıştır. Bu hastalıkta erken tanı davranışlarının kazandırılması ile erken tespit ve tedavi sağlanabilir. Bu nedenle kendi sağlık durumlarını takip etme sorumluluğu olan kadınların KKMM'si yapmaları gerekmektedir.

Bu muayeneyi yapabilmeleri için öncelikle eğitim almaları ve bu eğitime göre meme dokusundaki değişiklikleri belirleyebilmesi sağlanabilir. Eğitim hayatlarında ebellek bölümü öğrencileri lisans eğitimi sürecinde KKMM'sine yönelik eğitimler almaktadır. Aldıkları bu eğitimi annelerine de öğrettikleri ve kendileri de meme muayenesi yaptıkları bulunmuştur. Öğrencilerin ve annelerinin meme kanseri korkusu düzeyleri yüksektir. Ancak meme kanseri korku düzeyinin KKMM'si yapma durumunu etkilemediği bulunmuştur. Bu nedenle KKMM yapma durumunu belirlemeye yönelik olarak farklı faktörlerin etkisini araştıran çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür

Bu çalışmaya gönüllü olarak katılan katılımcılara teşekkür ederiz.

Finansal Destek

Bu çalışmada finansal destek alınmamıştır

Etik Komite Onayı

Araştırma için Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır. (Karar No: 29.04.2021/10-17, Tarih: 29.04.2021).

Bilgilendirilmiş Onam

Çalışmaya katılanlardan onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

Yazar Katkıları

A.K., M.Ş.A: Fikir, Tasarım, Analiz, Kaynak Taraması, Makalenin Yazımı, Eleştirel İnceleme

Ö.Ç: Fikir, Tasarım, Danışmanlık, Analiz, Makalenin Yazımı, Eleştirel İnceleme

Kaynaklar

- Abasi, E., Tahmasebi, H., Zafari, M., Tofigi, M., & Hassani, S. (2018). The impact of female students' breast self-examination training on their mothers' awareness. *Journal of Midwifery and Reproductive Health*, 6(4), 1454-1461.
- Abolfotouh, M. A., Ala'a, A. B., Mahfouz, A. A., Al-Assiri, M. H., Al-Juhani, A. F., & Alaskar, A. S. (2015). Using the health belief model to predict breast self examination among Saudi women. *BMC Public Health*, 15(1), 1-12.
- Akpınar, Y. Y., Başkan, Z., Naçar, M., Gün, İ., & Çetinkaya, F. (2011). Knowledge, attitude about breast cancer and practice of breast cancer screening among female health care professionals: a study from Turkey. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*, 12(11), 3063-3068.
- Bakır, N., & Demir, C. (2020) 'Hemşirelerin meme kanseri endişe düzeyi ile erken tanı uygulama davranışları arasındaki ilişki', *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 216-222. doi:10.30569.adiyamansaglik.731912
- Birhane, K., Alemayehu, M., Anawte, B., Gebremariyam, G., Daniel, R., Addis, S., ... & Negash, W. (2017). Practices of breast self-examination and associated factors among female debre berhan university students. *International journal of Breast Cancer*, 2017(1), 1-6 doi: https://doi.org/10.1155/2017/8026297
- Champion, V. L., Skinner, C. S., Menon, U., Rawl, S., Giesler, R. B., Monahan, P., & Daggy, J. (2004). A breast cancer fear scale: psychometric development. *Journal of Health Psychology*, 9(6), 753-762. https://doi.org/10.1177/1359105304045383

- Çidem, F., & Ersin, F. (2019). Kadınların sosyal destek ve öz etkililik algılarının meme kanseri erken tanı davranışlarına etkisi. *JERN*, 16(3), 183-190.
- Bayram Değer, V., Çiftçi, S., Saka, G., & Ceylan A. (2018). Üniversite öğrencilerin kendi kendine meme muayenesi bilgi düzeyleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 27(5), 343–351.
- Gençtürk, N., Demirezen, E., & Ay, F. (2017). Health beliefs of midwifery students at Istanbul University about breast cancer and breast self-examination acknowledgements. *Journal of Cancer Education*, 32(4), 784–789. <https://doi.org/10.1007/s13187-016-1014-5>
- Karayurt, Ö., Coşkun, A., & Cerit, K. (2008). Hemşirelerin meme kanseri ve kendi kendine meme muayenesine ilişkin inançları ve uygulama durumu. *Meme Sağlığı Dergisi*, 4(1), 15-20.
- Kartal, A., İnci, F.H, Koştu, N., & Çınar, İ.Ö. (2017). Effect of individual training given to women in the home environment on health beliefs for breast selfexamination. *Pamukkale Medical Journal*, 10(1), 7–13. doi: 10.5505/ptd.2017.35651.
- Kayan, S. (2019). *Kadınların meme kanseri bilgi düzeyleri ile meme kanseri korkuları arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Kim, J. H., & Kim, O. (2008). Predictors of perceived barriers to mammography in korean women. *Asian Nursing Research*, 2(2), 74–81. [https://doi.org/10.1016/S1976-1317\(08\)60031-6](https://doi.org/10.1016/S1976-1317(08)60031-6)
- Mavi Aydoğdu, S. G., & Karapelit, Z. (2017). Ebelik öğrencilerinin kendi kendine meme muayenesi ile ilgili bilgi ve tutumlarının belirlenmesi. *Androloji Bülteni*, 19(3), 78–85. doi: 10.24898/tandro.2017.39200
- Miller, S. J., O'Hea, E. L., Lerner, J. B., Moon, S., & Foran-Tuller, K. A. (2011). The relationship between breast cancer anxiety and mammography: experiential avoidance as a moderator. *Behavioral Medicine*, 37(4), 113–118. <https://doi.org/10.1080/08964289.2011.614291>
- Nacar, G. (2018). Kadınlarda meme kanseri endişe düzeyi ile erken tanı uygulama davranışları arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 44-53.
- Nde, F. P., Assob, J. C., Kwent, T. E., Njunda, A. L., & Tainenbe, T. R. (2015). Knowledge, attitude and practice of breast self-examination among female undergraduate students in the University of Buea. *BMC Research Notes*, 8, 43. <https://doi.org/10.1186/s13104-015-1004-4>
- Oladimeji, K. E., Tsoka-Gwegweni, J. M., Igbodekwe, F. C., Twomey, M., Akolo, C., Balarabe, H. S., Atilola, O., Jegede, O., & Oladimeji, O. (2015). Knowledge and Beliefs of Breast Self-Examination and Breast Cancer among Market Women in Ibadan, South West, Nigeria. *PLoS One*, 10(11), e0140904. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0140904>
- Özer, A., Bankaoğlu, E., Ekerbiçer, H. Ç., Hüdayioğlu, M. R., & Özdemir, M. (2009). Kahramanmaraş'ta yaşayan bir grup kadının kendi kendine meme muayenesi yapma ve mamografi çekirme durumu ile bunları etkileyen faktörler. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 28, 14-18.
- Secginli, S. (2012). Mammography self-efficacy scale and breast cancer fear scale: psychometric testing of the Turkish versions. *Cancer Nursing*, 35(5), 365–373. <https://doi.org/10.1097/NCC.0b013e3182331a9a>
- Türkmen, H. (2017). Üniversite öğrencilerinin kendi kendine meme muayenesini bilme ve uygulama durumları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 586-592.
- Yılmaz, S., Emre, N., & Aykota, M. R. (2020). Tıp fakültesi öğrencilerinin meme kanseri ve kendi kendine meme muayenesi ile ilgili bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. *Pamukkale Medical Journal*, 13(2), 351-356.